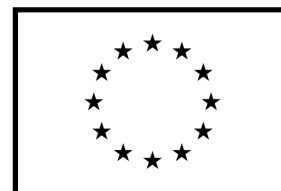

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

PhDr. Alena Szőkeová

Kooperácia rómskej rodiny a školy

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Bratislava, 2012

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: PhDr. Alena Szőkeová

Kontakt na autora: Materská škola Dolnočermánska 57, 949 01 Nitra,
aszokeova@gmail.com

Názov OPS/OSO: Kooperácia rómskej rodiny a školy

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2012

Odborné stanovisko vypracoval: PaedDr. Gabriela Droppová, PhD.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Materská škola. Rómska rodina. Kooperácia rodiny a školy. Projekt „Rodičia v materskej škole“.

Anotácia

Prezentovaná pedagogická skúsenosť sa zaoberá problematikou kooperácie rómskej rodiny a materskej školy. V teoretickej časti zameriava pozornosť na špecifiká rómskej rodiny, jej vplyv na život a vzdelávanie dieťaťa v materskej škole. Venuje sa spolupráci rodiny, ako jednému z faktorov zvyšovania efektívnosti vo výchovno-vzdelávacom procese rómskych detí v podmienkach predprimárneho vzdelávania a následnej realizácii projektu „Rodičia v materskej škole“. Teoretická analýza ústí do praktickej časti práce, predmetom ktorej je prispieť prostredníctvom aktivít v rámci projektu ku kooperácii rómskej rodiny a školy.

OBSAH

Úvod	
1 Teoretické východiská.....	5
1.1 Vymedzenie pojmov.....	5
2 Rómska rodina	9
2.1 Špecifiká rómskej rodiny.....	9
2.2 Vplyv rómskej rodiny na vzdelávanie dieťaťa.....	10
3 Materská škola. a rómska rodina.....	11
3.1 Rodičia ako súčasť edukatívneho prostredia školy	11
3.2 Projekt „Rodičia v materskej škole“	11
3.3 Aktivity kooperácie rodiny a materskej školy v rámci projektu.....	14
Záver	25
Literatúra	26

ÚVOD

Pre predškolskú výchovu je veľmi dôležité zaoberať sa otázkou rodiny a spolupráci s ňou. Znalosť rodinného prostredia detí je pre pedagóga veľmi dôležitá. Väčšina detí zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia je z rómskych rodín. Učitelia by mali poznať rómsku rodinu nielen z teoretického hľadiska, ale aj z praktického kontaktu a preto sú nároky na pedagóga v triede rómskych detí obrovské: empatiou, znalosťami, tvorivosťou počnúc a vlastným pozitívnym prístupom k „inakosti“ končiac. Tieto deti sa musia cítiť v prostredí materskej školy dobre, isto a bezpečne. Musia mať možnosť adaptovať sa na nové prostredie i situácie. V praxi to znamená, že pedagóg musí dobre poznať konkrétne dieťa, rodinu a výchovné praktiky vývinu, aby mohol individualizovať svoje edukačné pôsobenie a nadväzovať na predchádzajúce vedomosti a skúsenosti dieťaťa. Pedagogická práca s rómskymi deťmi je veľmi náročná a zložitá, vyžaduje si veľa trpezlivosti a učenie, ktoré využíva všetko to, čo sa dieťa naučilo v rodine. Výchova a vzdelávanie Rómov si vyžaduje síce netradičné, ale o to efektívnejšie spôsoby pedagogického riadenia, z ktorých by nemala chýbať spolupráca s rodinou. V projekte „Rodičia v materskej škole“ sú rodičia aktívne zapájaní do spolupráce. Vytvorili sme rôzne programy v snahe uspokojiť ich potreby súvisiace s výchovou a vzdelávaním detí. Dobrá spolupráca materskej školy a rodiny umožňuje objaviť ochotu rodičov zaujímať sa o to, ako materská škola funguje, čo prináša pre ich deti i pre nich samotných.

Hlavným cieľom tejto osvedčenej pedagogickej skúsenosti je na základe teoretickej analýzy prispieť prostredníctvom aktivít v rámci projektu, ku kooperácii rómskej rodiny a školy v súlade s novou koncepciou. Pri prezentácii aktivít sú zohľadňované ciele predprimárneho vzdelávania.

Námety na aktivity v tejto práci môžu slúžiť ako pomôcka pri vytváraní vlastného portfólia pre začínajúcich učiteľov v rámci kooperácie s rómskymi rodinami. Môžu poslúžiť aj ako východisko pri tvorbe vlastných edukačných aktivít študentov predškolskej a elementárnej pedagogiky, pripravujúcich sa na pedagogickú prax v materskej škole, alebo môžu byť následne využité v pedagogickej praxi na úrovni preprimárneho, prípadne v ročníkoch primárneho vzdelávania pre potreby spolupráce rodiny a školy.

Projekt je spracovaný na základe priameho kontaktu s reálnym svetom.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

1.1 Vymedzenie témotvorných pojmov

Rómska rodina.

Pre Rómov má rodina veľký význam. Predstavuje základnú sociálnu jednotku, v ktorej sa zabezpečuje výchova a ochrana jedinca a, samozrejme, reprodukcia. Rómsku rodinu nemožno chápať ako istý počet jedincov, ale vždy ako celok, ktorý voči svojmu okoliu vystupuje jednotne. Konflikty prežívajú rodiny kolektívne, vzťahy medzi jedincami sú vzťahy medzi rodinnými zväzmi, jedinec koná vždy v mene rodiny. Chyba, ktorú urobí jedinec, sa hodnotí ako chyba celej rodiny. Dobře vychované dieťa žije vo veľkej úcte k svojim rodičom, starým rodičom a starším členom rodiny až po sobáš. Po sobáši, ak sa vydá dievča do rodiny chlapca, prijíma tradície novej rodiny, ktorá ju akceptovala. Inak je to s chlapcom, ktorý sa prižení do novej rodiny. On dodržiava zvyky svojej rodiny a málokedy sa prispôbuje zvykom novej rodiny. Ak náhodou nová rodina ublíži jeho rodine, je ochotný opustiť rodinu a vráca sa k svojim rodičom.

Hlavou rómskej rodiny je otec. Starosť o zabezpečenie jedla pre rodinu má matka, ktorej Rómovia prejavujú veľkú úctu. Veľkú vážnosť a úctu má aj stará mama a starý otec, ktorých si v tradičnej rómskej rodine veľmi vážia a na slovo ich poslúchajú. Svojim prvorodeným deťom venujú Rómovia veľkú pozornosť a starostlivosť. Manželský zväzok, „úradne“ potvrdený, Rómovia poväčšine neuznávajú. Ale ak žije chlapec s dievčaťom intímny životom a chlapec má vážny záujem o dievča, taký pár si dáva sľub vernosti (zasnubujú sa). V takomto partnerskom zväzku často žijú od 16. roku života. Veľkú rolu pri výbere budúcej nevesty má matka syna. Ak sa matke nevesta nepáči, je budúcnosť mladého páru ohrozená tým, že chlapec je zrazu vo svojej láske neistý. Snaží sa, aby sa jeho milá čo najviac zapáčila jeho matke a rozpráva jej o tom, čo sa jeho matke páči, čo rada robí, len aby jeho matka zmenila názor. Ak matka zmení názor na nevestu a synovi ju odobrí, je chlapec spokojný a nesmierne šťastný.

Rómska rodina zabezpečuje svoje obnovovanie, výchovu detí a najmä ochranu jednotlivca. Pre Rómov má veľký význam rodinný pôvod po otcovi, po matke. Ak sa stretnú neznámi Rómovia, tak sa predstavujú: Som synom/dcérou... Mojmým ujom/tetou je... Pritom sa uvádzajú najznámejší alebo najstarší členovia príbuzenstva, napríklad: Volám sa síce Jozef Horváth, ale som synom kováča Horvátha alebo muzikanta Horvátha z horného konca dediny. Rómska rodina je však odlišná aj svojou veľkosťou a zaužívanými zvykmi. Rómska rodina znamená široké spoločenstvo dvoch až troch generácií. Rodina sa vyznačuje mnohopočetnosťou. Do takejto veľkorodiny (famílie) patria aj príbuzní žien, ktoré si zobrali za manžela muža inej rodiny, alebo sú to priženení muži. V prostredí rómskej veľkorodiny sa jej členovia oslovujú: brat /sestra, švager/ švagrína, bratranec, sesternica, hoci takýto príbuzenský vzťah medzi nimi ani nie je.

Pre Rómov je napríklad charakteristické, že sa veľmi často navštevujú aj neohlásene, pricestujú z jedného mesta do druhého na návštevu k rodine, hoci je to vzdialená rodina, ale je lepšie situovaná. Rómovia nemajú problém vycestovať za rodinou aj mimo krajiny a zdržujú sa u tejto rodiny dlhší časový úsek. Rodina, ktorú navštívia, ich nevyhodí a poskytne im všetko ako rodine - nocľah, jedlo. U Nerómov tento fenomén môže vyvolávať pocit strachu, že sa do ich okolia nasťahovali noví Rómovia tým, že nepoznajú rodinné väzby, zvyky Rómov, šíri sa negatívny stereotyp o okupácii Rómov v danej lokalite. Sociálna solidarita spája všetkých členov rodiny, starí mládenci a staré dievky zostávajú žiť so svojimi rodičmi. Siroty a starší, chorí ľudia sú opatrovaní s veľkou láskou a úctou, málokedy je takýto Róm umiestnený v domovoch dôchodcov. Chorý človek nikdy nezostáva sám. Keď je hospitalizovaný, zostávajú členovia rodiny alebo aspoň manželka, ak ide o manžela, spolu s chorým v nemocnici aj cez noc. Členovia rodiny mu prinášajú domácu stravu a sú každú možnú voľnú chvíľku s ním. Jedinec z tradičnej rómskej rodiny nezostáva sám, ani doma, ani v nemocnici, ani na smrteľnej posteli.

Chorý blízky človek neodchádza z tohto sveta sám. Toto je poznanie, tradícia, o ktorej by mal vedieť aj učiteľ a mal by ho rešpektovať za istých podmienok. Podobné je to aj s vartovaním po smrti. Mŕtveho vartuje celá rodina aj malé deti niekoľko dní. Rodina určuje normy a pravidlá správania, kontroluje ich dodržiavanie a trestá porušovanie. Komunitný spôsob života stiera hranice medzi súkromným a verejným životom. V rómskej rodine je doposiaľ zreteľná deľba práce a úloh v rámci rodiny, ale funkcia ženy a muža sa v rodine dopĺňajú. Každý člen v rodine má svoje miesto. Muž je hlavou rodiny a je nositeľom prestíže rodiny. Žena je zodpovedná za chod domácnosti. Žena vybavuje administratívne záležitosti na sociálnych úradoch. Jej hlavné poslanie však spočíva vo výchove, v ktorej sa zameriava najmä na výchovu najstarších detí. Matka ich učí hlavne tomu, aby sa starali o mladších súrodencov. V tradičnej rómskej rodine chlapca nepriúčajú ženskej práci. Chlapec nevie

variť, prať, žehliť, upratovať. Na to bude mať ženu, aby to vykonávala. Tradičná funkcia muža ako živateľa rodiny je v niektorých tradičných rómskych rodinách dominantná až dodnes.

Voči okoliu rodina vystupuje jednotne, konflikty prežíva kolektívne. Ak niekto z rodiny urobí chybu, je to chyba celej rodiny. Negatívne hodnotenie jednotlivca vonkajškom sa vníma ako negatívne hodnotenie celej rodiny. Počin hodný úcty posilňuje a upevňuje prestíž rodiny. Najväčším trestom pre rodinu je zavrnutie jej člena, jeho vylúčenie zo spoločnosti rodu. Zaujímavým javom v tejto komunite je to, že nie je dôležité, ak jednotlivca chváli okolie, to môže mať pre neho skôr negatívne následky. Rómske rodiny sa aj dnes tešia deťom, ktoré znamenajú pre túto skupinu obyvateľstva šťastie, ale aj silu rodu, a zároveň je ich hlavnou úlohou postarať sa o rodičov, keď zostarnú. Mnohopočetné rómske rodiny vychovávajú deti vždy kolektívne. Dieťa žije v rodine s troma a viacerými generáciami dospelých. Svet dieťaťa splýva so svetom dospelých. Tak sa dieťa veľmi skoro stáva samostatným jedincom v rodine, schopným konať na vlastnú päsť. Najbližšie okolie povzbudzuje dieťa vykonávať rôznu činnosť (ktorá je bližšia dospelým - pranie, varenie...). V rómskych rodinách deti málokedy trestajú. Deti sú kontrolované v skupinách. Rodičia sa vo výchove venujú prvým deťom, tie sa potom starajú o výchovu svojich mladších súrodencov. Chlapec pri prácach v domácnosti vždy pracuje s otcom, dievča vždy s matkou. Nedospelé dievča v spoločnosti sa mohlo hrať s chlapcami. Nebolo mu to zakazované. Ale len čo malo prvú menštruáciu, bez dozoru starších súrodencov nemohlo chodiť nikam. Ženou sa stáva odo dňa, keď intímne začne žiť s chlapcom. Od toho dňa je doslova ženou chlapca, ktorému dala svoju poctivosť. Dievča sa vyučilo byť ženou - gazdinou doma. Od útleho veku sa naučilo vykonávať činnosti, ktoré sú bežné skôr pre dospelé ženy (pranie, varenie žehlenie). Málokteré dievča z osady prežíva bezstarostné detstvo. Tieto dievčatá obdobie detstva preskočili. Ak sa dievča vydalo do domu ženícha, svokra sa jej stala druhou matkou a muselo ju bezvýhradne poslúchať a vykonávať rozkazy, ktoré jej svokra uložila. Nemohlo sa vzoprieť svokre. Ak sa vzoprelo, druh alebo muž sa jej nezastal. Dobrá svokra priučala nevestu zvyklostiam novej rodiny a zaučala ju do tajov varenia v rodine, kde sa privydala, ale najmä tomu, aby varila tak, aby chutilo jej synovi.

Žena v uzavretej komunite v osade je aj hybnou silou v rodine, i keď navonok muž je hlavou rodiny, žena je doslova tým krkom, ktorý drží hlavu rodiny nad zemou. Ona rozhoduje o financiách, o výbere manžela pre svoju dcéru, manželky pre syna, o vzdelávaní svojich detí. V rómskej rodine je žena veľmi vážena. Ak však nemôže mať deti, je neplodná, je v tejto societe na poslednom rebríčku spoločenského hodnotenia. Aj ona sama sa hodnotí ako menejcenná a doslova vraví, že nemôže od svojho muža žiadať, aby s ňou napr. spával, veď on by spal s chlapcom a nie so ženou, a to ona nechce. Ak žena - Rómka nežije s manželom v harmonickom manželstve, muž ju fyzicky napáda, ona sa však nikde nesťažuje a berie danú situáciu ako normálnu, veď jej ublížil jej manžel, s ktorým má deti, a tak to asi v rodinnom živote podľa nej má byť.

Rómska žena nevie, že má právo rozhodovať o tom, či má mať jedno, dve a viac detí. Vo viacerých prípadoch ani si nemôže vybrať partnera, pretože jej ho vyberie rodina. V uvedenej societe vo vzťahu k rodovej rovnosti je nedostatok právneho vedomia, čo má za následok poslušné trpenie aj násilia v rodine.

Mladé rómske ženy po skončení povinnej školskej dochádzky často nepokračujú v príprave na povolanie, rýchle vstupujú do partnerských vzťahov a v skorom, v nedospelom veku sa stávajú matkami. Vzhľadom na nízku odbornú a vzdelanostnú prípravu patria do početnej skupiny nezamestnaných, s horšou pozíciou uplatnenia sa na trhu práce. Mnohokrát ani nemajú záujem o zamestnanie, pretože sú nevzdelané, a pre nich starostlivosť o rodinu je vlastne povolaním. Vo viacerých prípadoch veľkú rolu zohrávajú tradície, keď manžel ani nedovolí, aby jeho žena išla pracovať. On to považuje za vlastnú degradáciu jeho „mužstva“ s

vysvetlením, že on sám sa postará o vlastnú rodinu. Tak sú tieto ženy odkázané na príjem zo sociálnej siete a tým aj ich možnosť riešenia ich zamestnania je nestimulujúca. Rómska žena nepozná, na čo má právo. Trpí, ak ju muž bije, ak ju podvádza. Pretože bola tak vychovávaná svojou matkou. Ak by sa aj rozhodla vzoprieť, nemá kam odísť, pretože celá rodina žije v osade. Majorita ju neprijme, pretože sa domnieva, že ak je žena dobitá, to je zvyk u Rómov, do ktorého sa nemožno starať. Rómsky jedinec vychovávaný tradičným spôsobom sa na rozdiel od nerómskeho naučil podriaďovať rozhodnutiu kolektívu. A ak sa vzoprie tradíciám, musí každý deň dokazovať rodine, že chce žiť inak, normálnym životom majoritnej spoločnosti. Často je však svojou rodinou nepochopený a neakceptovaný.

Rómske deti, žijúce v osadách, ale aj v tradičných rómskych rodinách, sú naozaj veľmi fixované na svojich rodičov a veľmi nerady od rodičov odchádzajú mimo bydliska. Tak sa stáva, že v osadách ľudí neubúda, ale skôr pribúda, pretože sa chlapci ženia a privádzajú nevesty do svojho rodného domu, a tak sa rodina opäť rozrastá. Málokto dieťa z osady si zvykne napr. na internátny spôsob života. Tak je to aj v tradičných rómskych rodinách, kde pri ženbe syna do novej rodiny prichádza so synom aj jeho matka, ak je sama, a jej deti. Fixácia najstarších synov na matky je veľká a ostáva v nich po celý život. Rómovia nevedia žiť osamotene. Kým v majoritnej spoločnosti sa mladí tešia, že sa osamostatnia, tradične vychovávaný rómsky pár žije so svojou rodinou. Im stačí na súkromie vlastná spáľňa.

Často sa stáva, že za už skoro dospelé deti rozhodujú rodičia. Napríklad chlapcovi vyberú ženu, a ani ju nemusí mať rád. Ale on v zmysle rodových tradícií sa naučí mať ju rád. Podobne je to s dievčaťom, ktoré po 15. roku, keď skončí základnú školu, je určené chlapcovi z rodu. V mnohých prípadoch je to chlapec zo vzdialenej rodiny. Dievčatá sa tešia z tejto roly ženy - matky. Sú tak vychovávané. Byť ženou je ich povoláním. Deti v tradičných rómskych rodinách sú vychovávané veľmi puritánsky. Napr. dospelý chlapec sa do pol pása vyzlečie len pred matkou, svojím dievčaťom a lekárom, tak je to aj pri výchove dievčaťa. O intímnych otázkach v tradičných rómskych rodinách pred cudzími nikdy nehovoria, je to pre nich tabuizovaná oblasť, ktorú treba rešpektovať. Málokto dievča z uzavretých komunít má ambíciu študovať. Žije tak ako jej mama a stará mama a ona je na tento spôsob života pripravovaná od útleho veku a na rolu ženy a matky sa aj dnes teší. Malý počet detí z rómskych osád ide študovať. Hoci na základnej škole bolo dieťa dobrým žiakom. Pýtate sa prečo. Pokúsim sa odpovedať tak, ako to vidím ja. Rómovia sa veľmi boja o svoje deti. A aj puto medzi deťmi a rodičmi je veľmi silné. Po skončení základnej školy tým, že by mali deti ísť do iného mesta, sa rodičia zľaknú a boja sa ho púšťať do neznámeho prostredia, v ktorom sa mu môže niečo stať, kde sa môže napríklad dievča pokaziť. Tak je pre rodičov prirodzené, že deti ostávajú doma. Bez vzdelania. A aj rodičia odpovedajú dievčatám: ty si dievča, ty sa vydaj, budeš mať muža, on sa o teba postará, a chlapcom: načo ti je škola, veď pozri, koľko učených nemá prácu, kto by chcel Róma v robote. Rómovia školy nepotrebujú. A tak deti poslušne poslúchajú rodičov, ktorí žijú v starej dobe.

Kooperácia rodiny a školy.

V súvislosti s kooperáciou školy a rodiny, stoja v súčasnosti pred učiteľom naliehavé úlohy: zvýšiť počet rodičov, ktorí budú aktívne a systematicky spolupracovať, zlepšiť kvalitu vzťahov medzi rodičmi a učiteľmi, a rozšíriť spoluprácu školy a rodiny o ďalšie nové oblasti.

Zrejme je, že neexistuje jeden typ kooperácie a interpersonálnych vzťahov medzi rodičmi a učiteľmi. Niektorí rodičia preferujú pasívnu účasť na dianí v škole, iní chcú na dianí v škole aktívne participovať a rozhodovať.

Z tohto hľadiska by mala škola spolupracovať s rodičmi rôznymi formami :

a) Skupinové formy spolupráce s rodičmi

- organizovať prednášky, besedy a diskusie na vybrané témy, ktoré sami rodičia v súčasnosti považujú za najaktuálnejšie,
- informovať rodičov o inovačných programoch a plánoch v škole,
- organizovať výcvikové programy pre rodičov, aby získali lepšie sociálne zručnosti a vedeli sa vyrovnávať s náročnými situáciami,
- organizovať tvorivé dielne pre rodičov aj s deťmi,

b) Individuálne formy spolupráce s rodičmi

- poskytovať rodičom významné informácie o škole
- pravidelne informovať rodičov o pokroku dieťaťa v učení a v správaní, ale aj o ďalších aktivitách, ktoré sa na škole uskutočňujú,
- rodičov vopred oboznamovať s programom rodičovských stretnutí,
- pomáhať rodičom vyznať sa v školskej administratíve,
- venovať osobitnú pozornosť rodinám, na ktoré o pozornosť žiadajú
- ak je to vhodné, robiť i návštevy v rodinách,

Všetky spomenuté aktivity majú preventívny charakter, pretože dobré partnerské vzťahy medzi učiteľmi a rodičmi znižujú potenciálne konflikty a problémy detí v škole.

2 RÓMSKA RODINA.

2.1 Špecifiká rómskej rodiny.

Výchova v rómskej rodine je veľmi rozmanitá. Vo výchove sa objavujú odlišné hodnoty a normy správania, svojský štýl komunikácie a charakter medziľudských vzťahov. Prístup dospelých k deťom sa vyznačuje značnou emocionalitou a súčasne zameranosťou rodičov učiť deti hlavne to, čo je nevyhnutné pre život v rodine a v komunite, ktorej sú súčasťou. Rodičia už veľmi skoro začínajú jednať s deťmi ako s dospelými. Vedú ich k samostatnosti, staršie deti majú na starosti mladších súrodencov a podieľajú sa na chode celej domácnosti.

Tradičnú rómsku rodinu charakterizuje schopnosť prežiť s minimom, no zároveň neschopnosť viesť domácnosť hospodárne. Sú pre ňu typické pevné sociálne väzby a vzájomná solidarita všetkých jej členov. Dieťa v rodine ako prvej socializačnej inštitúcii získava základy svojej kultúrnej identity. Vo výchove rómskych detí však chýba pevná štruktúra, diferencovanosť denného programu, vymedzenie osobného teritória a osobných vecí. Dostatok slobody a minimum povinností vedie k tomu, že sa nenaučia rešpektovať normy majoritnej spoločnosti a ich správanie sa môže javiť ako poruchové. Z hľadiska rómskej rodiny však môže byť úplne normálne, pretože v rómskom normatívnom systéme nie je tlak na dodržiavanie mnohých obmedzení platiacich v majoritnej spoločnosti.

Aj keď afektivita rómskych detí býva označovaná ako v zásade prispôsobivá, ich adaptácia na sociokultúrne odlišné prostredie býva narušená tým, že majú oslabenú emočnú kontrolu a majú skôr vzrušivú, citovo labilnú povahu so sklonom k impulzivite a výbušnosti.

Všetko spomenuté vyplýva už zo samotnej výchovy v rómskej rodine, ktorú by sme mohli charakterizovať v niekoľkých bodoch :

- Výchova je kolektivistická, nevychováva individuálnu osobnosť, ale člena kolektívu.
- Základom výchovy je dôraz na voľnosť a slobodu dieťaťa.
- Pri školskej príprave sa od dieťaťa neočakáva enormné úsilie ani prílišná snaživosť.
- Rodina dieťa chráni, zároveň ho však aj obmedzuje.
- Rodina odovzdáva dieťaťu rómsku kultúru, jej hodnoty, normy, vzorce správania, ktoré sú však niekedy v rozpore s kultúrnymi normami väčšinovej spoločnosti.

V našej praxi sa čoraz častejšie stretávame s rómskymi deťmi, ktoré prichádzajú z rodín, ktoré sú sociálne, kultúrne, morálne aj intelektuálne na nízkej úrovni. Príčiny tohto nelichotivého stavu musíme hľadať v určitých zvláštnostiach i odlišnostiach samotného rómskeho etnika.

Pre predškolskú výchovu je veľmi dôležité zaoberať sa otázkou rodiny a spolupráce s ňou. Znalosť rodinného prostredia detí je pre pedagóga veľmi dôležitá. Tu vyplýva aj snaha o kooperáciu pri skvalitňovaní vzdelávania rómskych detí.

2.2 Vplyv rómskej rodiny na vzdelávanie dieťaťa.

Pre harmonický rozvoj detí v predškolskom veku je nesmierne dôležitá kvalita výchovného prostredia. Niekedy sa však stáva, že prostredie rodiny nedokáže plniť svoje funkcie pri výchove detí adekvátne očakávaniam spoločnosti. Rómske deti sú v rodine od malička inak stimulované ako nerómske deti. Ich osobnosť sa preto rozvíja iným smerom, nie až tak žiaducim v majoritnej spoločnosti.

V rozvetvenej rómskej rodine má dieťa postavenie dospelého, deti trávajú mnoho času v spoločnosti dospelých bez ohľadu na to, čo práve dospelí prejednávajú. Podľa Rómov škola neposkytuje ich deťom to, čo od nej očakávajú, pretože nerešpektuje ich kultúrne, historické a sociálne podmienky. Majorita s minoritou žijú síce vedľa seba, no vo veľmi odlišných svetoch, s rozdielnymi hodnotami a prístupom k životu. Róm si školu váži oveľa menej, ako neróm. Dochádzka detí do školy je nepravidelná, domáca príprava nedostatočná, spolupráca školy a rodiny minimálna. Pri nástupe do školy okrem handicapu ako je nevyhovujúce bývanie, životospráva, zlý psychický a fyzický stav rómskych detí, učitelia riešia negatíva plynúce z nedostatočnej predškolskej prípravy pre vstup do školy. Tieto deti nemajú rozvinutú jemnú motoriku na dostatočnej úrovni, chýbajú im komunikatívne zručnosti, schopnosť riešiť úlohy a samostatne sa rozhodovať, či schopnosť učiť sa naspamäť. Sú rečovo zaostalejšie, živšie a menej disciplinovanejšie. Takmer všetkým rómskym deťom, ktoré prichádzajú na základnú školu bez preprimárneho vzdelávania, chýbajú základné hygienické, zdravotné a kultúrne návyky, nemajú základné pracovné schopnosti ani v rámci sebaobsluhy. Nepoznajú dostatočne slovenský jazyk, na ktorého zvládnutí závisí ich úspešnosť vo vyučovacom procese. Liberálny výchovný štýl rómskych rodičov s nízkymi nárokmi a minimálnym používaním zákazov uvoľňuje v deťoch spontánnosť, spôsobuje väčšiu živosť a hravosť, čo nie sú žiaduce vlastnosti v škole, kde je potrebná disciplína a úmyselná pozornosť. Tieto negatíva kompenzuje nadanie na hudbu a tanec, bezprostrednosť, spontánnosť, hravosť a prítulnosť.

Výchovu a vzdelávanie v predškolskom období zabezpečujú materské školy, ale nie všetky rómske deti ich navštevujú. Rómovia chápu školu ako nedôveryhodnú inštitúciu, vzdelanie je nedocenené, dokonca považované za zbytočné. Neznamená to však, že Rómovia si neprajú byť múdri. Múdrosť v rómskej komunite je vysoko hodnotená, no prejavuje sa a získava inak ako u ostatnej populácie. Múdrosť starých Rómov v minulosti sa odovzdávala prostredníctvom rozprávania o skúsenostiach starších formou rozprávok, príbehov, mýtov. Spôsob výchovy vo väčšine rómskych rodín je však až natoľko odlišný od spôsobu výchovy v majoritnej spoločnosti, že nová situácia, akou je pre rómske deti aj materská škola, môže u nich vyvolať nervozitu, nespokojnosť až agresivitu voči ostatným. Odlišnosť sociokultúrneho kontextu rómskych detí predurčuje kvalitatívne odlišnú adaptáciu v prostredí majoritnej spoločnosti. Takisto špecifiká v temperamente, postojoch a záujmoch rómskych detí poukazujú na problémy s ich adaptáciou na prostredie vzdelávacích inštitúcií majoritnej spoločnosti. Možnosťou riešenia je vhodný zásah a úprava podmienok detí ešte pred vstupom do školy a doteraz najvhodnejším riešením sa ukazuje byť intervencia v rámci predškolskej výchovy v materskej škole a intenzívna spolupráca s rodinou.

3 MATERSKÁ ŠKOLA A RÓMSKA RODINA

3.1 Rodičia ako súčasť edukatívneho prostredia školy.

Materská škola, ako výchovno-vzdelávacia inštitúcia sa od rodiny líši tým, že môže okrem iného naplniť a nasýtiť túžbu dieťaťa po kontakte s rovesníkmi, kde má svoje nezastupiteľné miesto výchovné spoločenstvo., ktoré tvorí skupina detí v interakcii s učiteľom v jednej triede. Toto spoločenstvo pri vytvorení priaznivej sociálno-emocionálnej klímy, významným spôsobom ovplyvňuje rozvíjanie pozitívnych osobnostných vlastností každého dieťaťa.

Pri uplatňovaní cieľov predškolskej výchovy pedagóg zohľadňuje potrebu celostného rozvoja osobnosti dieťaťa a vyvážené rozvíja perceptuálno-motorickú, kognitívnu a sociálno-emocionálnu oblasť. Všeobecné a špeciálne ciele smerujú k rozvoju základov kľúčových kompetencií.. Špecifickým cieľom výchovy a vzdelávania rómskych detí je prostredníctvom eliminácie alebo odstránenia hendikepov vyplývajúcich zo sociálneho znevýhodnenia dosiahnuť primeraný rozvoj ich schopností tak, aby boli pripravené na školské vzdelávanie.

V predprimárnej edukácii rómskych detí sa kladie dôraz na rozvíjanie pregramotných spôsobilostí , so zameraním na jazykovú a prosociálnu výchovu, rozvoj pracovných zručností a budovanie etnického a národného povedomia. K tomuto sa prizývajú rodičia, súrodenci aj starší príbuzní a kamaráti.

Málo podnetné, kultúrne a sociálne veľmi zaostalé rodinné prostredie nepôsobí na dieťa rozvojatočne. Materská škola musí často suplovať edukačné pôsobenie rodiny. Deťom sa ponúka jazyková príprava vo vyučovacom jazyku (slovenskom), rozvíjajú sa ich kultúrne a spoločenské návyky, deti sa učia systematickej práci. Práve tu je využitá potreba a aj užitočnosť zapájať do mimotriednej a mimoškolskej činnosti rodičov, komunitu a motiváciou mobilizovať ich záujem o edukáciu svojich detí. Školu nemožno budovať bez vzťahu k rodine. Väčšina rómskych rodín pokiaľ sú spokojný s materskou školou sa snaží angažovať vo výchove a vzdelávaní svojich detí v predškolskom veku, preto je materská škola inštitúcia, ktorú rodičia nemajú problém prijať. Oceňujú jej prínos pre dieťa i rodinu. Materská škola v ktorej funguje kooperácia, má vytvorené vnútorné podmienky medzi ktoré patrí:

- prijatie rodiny bez podmienok a predsudkov
- učiteľka, ako autentická a optimistická osobnosť
- empatické porozumenie a bezpečie
- pozitívna klíma školy
- bežný prístup rodičov do tried
- neformálna a pozitívna komunikácia
- ocenenie toho čo už deti vedia a nadväzovanie na tieto poznatky

Na začiatku je však potrebné odbúrať množstvo vzájomných bariér a preraziť nedôveru Rómov. Záujem rodičov je možné získať jedine záujmom o nich samotných. Stávať na potrebách detí a žiadať, aby rodičia i členovia komunity participovali na programoch pre ich deti. Budovať mosty medzi rómskou komunitou a majoritnou spoločnosťou.

Praktické rady a návody na spoluprácu neexistujú - každá komunita je iná, a aj jednotliví pedagógovia sú rozdielni , ale základom akejkol'vek spolupráce musí byť partnerský prístup .

3.2 Projekt „Rodičia v materskej škole“.

Pedagógovia v predprimárnom vzdelávaní sa už roky zaoberajú v súvislosti s rómskymi rodinami dvomi základnými problémami:

1. pravidelnou dochádzkou detí,
2. pozitívnym ovplyvňovaním rodičovskej výchovy.

Jedným z riešení týchto zložitých problémov môže byť sociálno – výchovná práca s rómskymi rodinami. Keďže starostlivosť o obživu a chod rodiny je na žene, kde podľa tradičného a prežívajúceho názoru by bolo pre muža hanbou prevádzať domáce práce, je projekt „ Rodičia v materskej škole“, zameraný najmä na zapojenie rómskej matky do predškolskej prípravy detí. Postavenie a úloha matky v rómskych rodinách je vo vzťahu k výchove detí kľúčová. A na nej musíme stavať. Materská škola má prostredníctvom sociálno-výchovnej práce s matkami možnosť podieľať sa na socializácii detí v ich rodinách, a tým v konečnom dôsledku priamo ovplyvňovať integráciu rómskych rodín do spoločnosti. Pri aplikácii projektu vychádzame z vlastných špecifických podmienok a potrieb matiek a ich detí. Zároveň venujeme osobitnú úroveň ich informovanosti o mnohých závažných otázkach, snažíme sa o osvojenie potrebných návykov, prípadne zručností, ktoré sú dôležité aj vo vzťahu k výchove ich detí.

Tento projekt je vypracovaný na podklade Projektu PHARE SR0103.01 z FM 2001 .

Projekt „ Rodičia v materskej škole“

Hlavným cieľom tohto projektu je pomáhať rodičom uvedomiť si dôležitosť vlastnej rodičovskej roly pri podporovaní rastu a vývinu dieťaťa, utvárať postoje, názory a zručnosti rodičov týkajúce sa starostlivosti o deti. Ide predovšetkým o to, aby sa posilnili schopnosti rodičov zlepšiť starostlivosť o vlastné deti, o ich výchovu a vzdelávanie.

V projekte sa kladie dôraz na uplatnenie alternatívnych metód v procese vzdelávania, ktoré majú posilniť zrelosť rómskych detí v predškolskom veku. V projekte dostávajú matky príležitosť aktívne sa zapojiť do procesu vzdelávania. Učiteľky prizývajú matky, aby sa učili spolu so svojimi deťmi, spoznávali pozitíva dobrej predškolskej prípravy, obohacovali si svoje vlastné vedomosti a mali príležitosť vymieňať si navzájom skúsenosti. Okrem vychovávanía a vzdelávania svojich detí majú možnosť socializácie, výmeny a učenia sa praktickým zručnostiam pre každodenný život, a tak i zvýšenia kvality svojho života.

Vzdelávacie programy pre rodičov predstavujú činnosti orientované na rozvíjanie vedomostí, zručností a návykov z rozličných oblastí vzťahujúcich sa na výchovu a vzdelávanie detí .

Programy podpory rodiny sa orientujú na pomoc rodinám v rozličných oblastiach týkajúcich sa fungovania rodiny ako celku. Sú to napríklad návštevy v rodinách, poskytovanie konzultačných služieb, zapájanie rodín do akcií a pod.

PROGRAM PRE RODIČOV

Cieľom aktivít je podporovanie kognitívneho, psychomotorického a sociálno-emocionálneho vývinu v známom prostredí. Prostredníctvom vzdelávania matiek sa na jednej strane rozvíja osobnosť samotnej matky – osvojuje si nové vedomosti, zručnosti, rozvíja svoje schopnosti, posilňuje sebadôveru, na druhej strane aplikovaním nadobudnutých vedomostí, zručností a návykov skvalitňuje život vlastnej rodiny a starostlivosť o deti.

Formy, metódy a prostriedky vzdelávacích aktivít korešpondujú s konkrétnym zložením účastníčok pričom sa do úvahy berú existujúce materiálne podmienky a obsahové zameranie aktivity. Odporúčané sú interaktívne formy a metódy, využívajúce vedomostný a skúsenostný potenciál rómskych matiek.

Okruhy

1. Kto som?

Cieľom tohto okruhu je pomôcť matke uvedomiť si rozličné roly, ktoré v živote zastáva, úlohy, ktoré pre ňu z týchto rol vyplývajú a schopnosti, ktoré pre má na to, aby tieto úlohy dokázala plniť.

2. Dieťa predškolského veku v rodine.

Cieľom tohto okruhu je, aby si matky osvojili základné vedomosti o vývine dieťaťa predškolského veku a rozvinuli niektoré schopnosti a zručnosti potrebné na podporovanie zdravého vývinu svojho dieťaťa.

3. Detské choroby a ako im predchádzať.

Najčastejšie detské choroby detí predškolského veku. Ich príčiny, možná ochrana. Prečo musí choré dieťa ošetriť lekár. Právo dieťaťa na zdravotnú starostlivosť. Starostlivosť o chrup.

4. Naše dieťa ide do školy.

Zápis dieťaťa do školy. Povinnosť rodičov zapísať dieťa do školy. Potrebné doklady. Termín a miesto zápisu. Príprava dieťaťa na zápis do školy. Odklad školskej dochádzky.

5. Dieťa s problémami.

Bojazlivé dieťa. Agresívne dieťa. Nespolupracujúce dieťa. Dieťa príliš závislé na dospelom. Poruchy reči. Poruchy učenia. Možnosti pomoci.

6. Všetky deti sú si rovné.

Podobnosti a rozdiely medzi deťmi. Všetky deti majú rovnaké základné potreby a majú rovnaké práva. Vzájomné predsudky, a čo s nimi.

7. Domáce hospodárenie.

Rozpočet domácnosti. Priority rodiny vo vzťahu k financovaniu. Práva a povinnosti jednotlivých členov domácnosti.

8. Môžeme sa pochváliť.

Matky prezentujú vlastné schopnosti a to najlepšie z rómskej kultúry. Spievajú, tancujú, predstavia tradičné rómske jedlá a pod. Každá matka má možnosť preukázať svoje silné stránky a v neformálnej atmosfére si osvojiť nové vedomosti a zručnosti.

9. Formovanie kultúrnej identity

Podporovanie motivácie rómskych matiek a rozvíjanie ich identity je osobitne u rómskych matiek veľmi dôležité, pretože len matka s rozvinutou identitou môže podporovať rozvíjanie identity vlastného dieťaťa.

10. Tvorivé dielne.

Rozvíjanie zručností a vedomostí rómskych matiek, i ostatných členov rodiny. Zapájanie sa do činnosti spolu s dieťaťom.

11. Poradenská činnosť

Poskytovanie kvalifikovaných informácií predovšetkým z oblasti výchovy a vzdelávania. Viaceré rómske matky sú spolu s rodinami v nepriaznivej životnej situácii a potrebujú informácie aj zo sociálnej oblasti, odporúčanie inštitúcií, na ktoré sa môžu obrátiť so žiadosťou o pomoc.

Dôležité je, aby rodiny vedeli, že v materskej škole nájdu ľudí, ktorí ich vypočujú a umožnia aspoň sčasti ventilovanie ťažkostí a problémov.

ZÁSADY PRÁCE S RODINAMI

1. Práca s rodinami je organickou súčasťou činnosti materskej školy.

2. Východiskom spolupráce s rodinami sú konkrétne potreby rodín a špecifické podmienky materskej školy a komunity.

3. Vypracovaniu plánu predchádza diskusia pedagogického personálu s matkami o potrebách a záujmoch rómskych rodín.

4. Projektové aktivity rešpektujú kultúru a mentalitu rodín.

5. Pri realizácii projektu je dôležitý neustály kontakt s rodinami a ich podpora.

6. Plánované aktivity sa uskutočňujú aspoň raz mesačne.

Projekt tvorí základ pre rozvíjanie konkrétnej spolupráce s rodinami v materskej škole.

NÁMETY na konkrétne činnosti v materskej škole :

Besedy na tému

- Čo môžem urobiť pre svoje dieťa ešte pred jeho narodením?

- Máme doma bábätko (Zdravá výživa novorodenca, dojčat'a a ... Starostlivosť o zdravie dieťaťa, hygiena, očkovania ako dôležitá ochrana dieťaťa pred nebezpečnými chorobami...)

- Dieťa predškolského veku a jeho výchova

- Vzdelanie neznamená stratu rómskej identity (Stretnutie s úspešnými Rómami)

Besedy sú realizované za podpory odborníkov z danej oblasti.

PRAKTICKÉ činnosti pre matky :

- Chystáme oslavu
- Karneval.(Príprava masiek a občerstvenia)
- Tvorivé dielne (Práce s rôznym materiálom, na rôzne témy a rôzne techniky)
- Spievame a tancujeme (Udržiavať a rozvíjať tradičné rómske piesne a tance)

Tento projekt je súčasťou ŠkVP materskej školy . Obsahuje 20 stretnutí, pričom trvanie jedného stretnutia je prispôsobený aktuálnym potrebám rómskych rodín. Orientačný čas trvania jedného stretnutia je 50 až 90 minút. Základnou charakteristikou každého stretnutia je jedna téma. Projekt je otvorený dokument, flexibilný voči novým potrebám a záujmom a priebežne vyhodnocovaný a upravovaný.

3.3 Aktivity kooperácie rodiny a materskej školy v rámci projektu.

Aktivity v rámci projektu, sme realizovali v alokovanej triede Materskej školy Dolnočermánska 57, v Nitre na Orechovom dvore, ktorú navštevujú deti z rómskych rodín. Sú zamerané na kooperáciu rodiny a školy a niektoré sú súčasťou Školského vzdelávacieho programu. V rámci projektu sa rodičia zúčastňovali divadelných predstavení, tvorivých dielní , karnevalu, vianočného pečenia, exkurzií detskej olympiády, dňa Zeme, „opekačky“ , víťania jari, vystúpení detí pred rodinami pri rôznych príležitostiach. V rámci cezhraničnej spolupráce eTwining sa zapojili do projektu „My friend beary“... Aj tieto aktivity napomáhali k naplneniu cieľov spolupráce školy a rodiny.

Vyberáme niektoré skupinové formy kooperácie, ktoré sa tu osvedčili .

- Otvorený deň pre rodiny – rodičia sa v tento deň stretávajú s triednym učiteľom, a dostávajú informácie o svojom dieťati.
- Tvorivé dielne pre rodičov a deti – rodičia spolu s deťmi prichádzajú do školy a všetci tvoria práce na rôzne témy , využívajú rôzne techniky.
- Spoločný kruh – učiteľka sa stretne spolu s rodičmi v aktivite „ spoločný kruh“, v rámci ktorej spolu debatujú o životných zručnostiach „life skills“.
- Zrkadlo minulého týždňa – posledný deň v týždni deti kreslia rodičom „list“ a v kresbe ich informujú, čo počas týždňa robili, čo sa naučili, čo sa im v materskej škole páčilo...
- Mamy a my - do materskej školy chodia rodičia v pravidelnom čase raz týždenne, na neformálnu debatu, na získanie nových aktuálnych informácií.

AKTIVITY .

ČO VŠETKO DOKÁŽEM - edukačné aktivity sú súčasťou kurikulárneho projektu „ Rodičia v materskej škole“ Projekt vychádza z poznatkov, skúseností a zručností, ktoré rodičia a ich deti ovládajú a zážitkovým učením sa tieto skúsenosti a zručnosti upevnia. V spolupráci s rodinou sa vytvára jednota výchovy, ktorá je veľmi dôležitá pri rómskych deťoch.

Cieľ	V rámci týchto aktivít matky prezentujú vlastné schopnosti. Spievajú, tancujú, predstavia rómske jedlá a pod. Každá matka má možnosť preukázať svoje silné stránky a v neformálnej atmosfére si osvojiť nové vedomosti a zručnosti.
Organizácia.	Skupinová činnosť, individuálna činnosť, sedenie na koberci a pri stoloch, príprava prostredia a pomôcok, zásady hygieny a psychohygieny
Metódy	rozprávanie, vysvetľovanie opis, metóda praktickej činnosti, pochvala, povzbudenie,
Zásady	názornosti, primeranosti, individuálneho prístupu, rešpektovanie klesania pozornosti , cieľavedomosti, aktivity, sebarozvoja, sebapoznávania

Rozvojové podmienky

Bez zábran klásť otázky o svete, udalostiach a ľuďoch.

Osvojiť si základné zručnosti pre prácu s informáciami.

Manipulácia s predmetmi, skúmanie ich vlastností.

Používať všetky dosiahnuteľné možnosti na prehlbovanie a zdokonaľovanie vlastných výrazových prostriedkov.

Učiť sa regulovať svoje správanie a konanie.

Plánovať svoje činy, spoluprácu, poznať svoje chyby.

Činnosti zaisťujúce pohodu, radosť, spokojnosť, citlivú komunikáciu.

Činnosti vyžadujúce samostatné vystupovanie, vyjadrovanie, dôveru vo vlastné sily.

Využívať všetky centrá aktivít v triede.

Metodické usmernenie

Žiadať od rodičov, aby svojim deťom opisovali, to čo robia, vidia, znázorňujú.

Prežívať s deťmi radosť i starosť, jeho úspechy, zaujímať sa o jeho hry a činnosti.

Rozvíjať samostatnosť dieťaťa a ústretovosť rodičov.

Aktivity

- Kto som a odkiaľ som
- zaspievajme si - piesne podľa vlastného výberu
- naše zvyky porovnávanie
- tancuj , tancuj
- každý sme iný
- bežím svetom a nie som sám
- veža z rúk
- cítim hudbu
- pripravujem oslavu
- Gelem, gelem a hudobné hádanky
- rómsky bál

V aktivitách je dôležité podporovanie motivácie rómskych matiek a rozvíjanie ich identity je osobitne u rómskych matiek veľmi dôležité, pretože len matka s rozvinutou identitou môže podporovať rozvíjanie identity vlastného dieťaťa.

ORGANIZÁCIA EDUKAČNEJ AKTIVITY „TANCUJ TANCUJ“

Hry a hrové činnosti - ráno: deti majú k dispozícii materiál na zhotovovanie dekorácií na výzdobu triedy. V hre na domácnosť pripravujú hostinu a čakajú návštevu. K dispozícii majú všetky dostupné hry, hračky a materiál. Deti, ktoré sa nechcú zapojiť do hier vymaľovávajú obrázky na rozprávkovú tému, alebo si kreslia vlastné obrázky, prípadne si vyberú hry podľa vlastného výberu a momentálnych pocitov.

Ranný kruh – privítanie sa v MŠ. Na základe dojmov a pocitov detí z ranných hier a hrových činností, výsledkov prác a možností ich využitia spoločne privítame rodičov, ktorí sa zapoja do aktivít - rozprávajú o rómskom bašaveli.

Motivácia – učiteľka privíta deti a ich rodičov v triede a požiada matky, aby svojim deťom v triede zorganizovali bašavel.

Jadro:

Každá matka so svojim dieťaťom utvorí dvojicu, ak má viac detí v triede tak skupinu a pripraví si program v rámci témy čo všetko dokážem.

Potom sa všetci usadia a deti predvedú vlastnú improvizáciu , tanec (obr. 2 a 4) , spev, pohostenie napečenými koláčmi (obr.1,3,5,6), čím dotvárajú atmosféru bašavelu.

Deti a rodičia oslavujú. Všetci, tancujú a zabávajú sa, spievajú piesne.

Záver:

Na základe kompetencií ktoré mali rodičia i deti splniť, vyzvala učiteľka všetkých, aby na znak spolupráce a priateľstva, spoločne nakreslili dojmy z tejto aktivity.

Učiteľka vyhodnotila úspešnosť aktivity, poďakovala za pomoc a spoluprácu pri tvorbe bašavelu a za odmenu deti dostali balóny, dekorácie a fotografie z tejto aktivity.

Obr.1

Obr.2

Mamy a babky najprv piekli a potom so svojimi deťmi tancovali

Obr. 3

Obr.4

Príprava na rolu matky.

Obr.5

Obr. 6

Spätná väzba

Výtvary detí a rodičov. Zaradovanie problémových otázok, zisťovacích otázok počas práce počas bašavelu. Počas popoludňajších hier a hrových činností – individuálne overenie prostredníctvom rozhovoru, kreslenia, a hier.

Hodnotenie Učiteľka hodnotila priebežne činnosť detí i dospelých, prácu jednotlivcov, dvojíc i skupín. V priebehu bašavelu spoločne hodnotili najlepšie sa baviaceho a najviac sa približujúceho k téme a po skončení spoločne vyhodnotili najaktívnejšiu rodinu.

SPOLOČNÝ KRUH – učiteľky sa stretávajú spolu s rodičmi v aktivite „spoločný kruh“, v rámci ktorej spolu debatujú o životných zručnostiach „life skills“. Tieto zručnosti sú súčasťou komplexného výchovno-vzdelávacieho programu. V rámci spolupráce pomáhajú zvyšovať rodičovskú úspešnosť a to tým, že im poskytujú nástroje, aby mohli podávať najlepší osobný výkon. Výrazne ovplyvňujú aj kvalitu vzťahov voči škole a aj v rodine. Zoznam životných zručností je otvorený a je možné pružne ho modifikovať.

Ide o tieto sociálne zručnosti a vlastnosti:

- **sebadôvera** (hrdosť) – byť presvedčený, že dokážem niečo zmysluplné urobiť – „Som schopný, mám na to.“
- **integrita** – byť poctivý, úprimný a mať morálne pravidlá – „Stojím si za slovom.“, „Neklamem.“
- **zdravý rozum** – hľadať správne rozhodnutia, mať schopnosť vybrať to najlepšie z viacerých alternatív – „Dokážem si vybrať tak, aby to bolo pre mňa aj pre ostatných čo najlepšie.“
- **zmysel pre humor** – rád sa smiať a byť vtipný bez zraňovania druhých – „Rád sa bavím a smejem, ale nie na úkor druhých.“
- **zodpovednosť** – byť zodpovedný a dôveryhodný – „Môžeš sa na mňa spoľahnúť. Správím, čo som sľúbil. Môžeš so mnou počítať.“
- **zvedavosť** – rád sa niečo nové dozvedieť, mať radosť z poznávania vecí – „Ako to vlastne je? Ako to funguje? Prečo je to tak? Môžeš mi o tom povedať viac?“
- **starostlivosť** – mať ohľad na iných – „Záleží mi na tebe, na tom čo chceš a ako sa cítiš.“
- **priateľstvo** – vedieť si vybrať a udržať priateľa pomocou vzájomnej dôvery a starostlivosti – „Môže sa na mňa spoľahnúť, keď bude potrebovať, pomôžem mu, ako len budem môcť.“
- **starostlivosť** – všímať si, čo potrebujú iní ľudia a vedieť im poskytnúť pomoc „Môžem ti nejako pomôcť?“
- **spolupráca** – dokázať pracovať spoločne s inými – „Viem spoločne s ďalšími niečo urobiť.“
- **participácia** – chcieť sa zúčastňovať na dianí okolo seba a byť ochotný pracovať – „Rád sa na tom zúčastním a niečo urobím.“
- **riešenie problémov** – vedieť odhadnúť, čo dokážem a potom to použiť – „Dokážem vyriešiť problém sám a ak na to nestačím, viem vyhľadať pomoc iných.“
- **iniciatíva** – vedieť urobiť prvý krok – „Dokážem začať. Urobím to teraz.“
- **trpezlivosť** – vedieť počkať, ak je treba, vedieť vytrvať pri určitej činnosti, ak vyžaduje čas – „Dokážem počkať, dokážem dlhšie pracovať.“
- **snaha** – vedieť usilovne pracovať a byť ochotný urobiť čo najviac a čo najlepšie dokážem – „Viem podať svoj najlepší výkon.“
- **vytrvalosť** – vedieť dokončiť, čo som začal – „Dokážem vytrvať vo svojej práci, až kým nie je dokončená.“
- **organizácia** – vedieť si veci naplánovať, usporiadať a realizovať – „Premyslím si, čo budem robiť a potom to spravím.“
- **flexibilita** – mať schopnosť meniť plány podľa potreby – „Viem nájsť nové, lepšie riešenie v zmenenej situácii.“
- **akceptácia** – prijímať odlišnosti. – „Inakosť neposudzujem ako lepšiu či horšiu. Každý sme originálny, môžeme sa navzájom obohatiť.“

Práca so životnými zručnosťami vyžaduje dlhodobé a systematické rozvíjanie zručností. Ako prvé sme spolu s pravidlami spolužitia zavedli, starostlivosť, sebadôvera, spolupráca, a zodpovednosť. Matky sa na tieto stretnutia tešia aj keď sú len raz mesačne. Na obrázkoch č.7 a č.8 sú matky, ktoré sa zúčastňujú aktivity „spoločný kruh“.

Obr. 7

Obr. 8

TVORIVÉ DIELNE - sú súčasťou kurikulárneho projektu „Rodičia v materskej škole“ tento typ spolupráce rodičov a školy patri k najobľúbenejším . Pani učiteľky ponúknu vždy veľké množstvo aktivít zamerané na rôzne témy, alebo si rodičia spolu s deťmi vyskúšajú nové techniky.

Mnohé z činností sú pre rodičov atraktívne a zaujímavé a netaja nadšenie z výsledkov vlastnej práce. Atmosféru umocňuje dobrá klíma v triede, pohodová hudba.

Tvorivé dielne uskutočňujú dva krát do mesiaca. Rodičia majú možnosť vybrať si charakter tvorivej aktivity, čas a dĺžku trávania času podľa vlastného záujmu a časových možností. Tvorivé workshopy často spájame s posedením a rozprávaním o veciach, s ktorými sa rodiny stretávajú. V práci sme vybrali niekoľko spoločných aktivít, ktoré rodičov zaujali a posunuli kooperáciu rodiny a školy na vyššiu úroveň.

Cieľ niekoľkých stretnutí.

Podnietiť spoločné aktívne trávenie času detí a rodičov.

Naladiť sa na príjemné trávenie času s dieťaťom v škole.

Poznať rodinné tradície a osvedčené postupy prác.

Prepojiť vzdelávanie s reálnym osobným životom.

V rámci týchto aktivít, matky spolu s deťmi pracujú s rôznym materiálom, tvoria plošné a priestorové výtvarné práce. Zhotovujú výtvary .

Tvorja s využitím fantázie kompozičné celky.

Organizácia. Skupinová činnosť, individuálna činnosť, práca pri stoloch, práca v rôznych polohách, úprava prostredia, výber pomôcok, dodržiavanie zásady hygieny a psychohygieny...

Metódy rozprávanie, vysvetľovanie, opis, metóda praktickej činnosti, pochvala, povzbudenie,

Zásady názornosti, primeranosti, individuálneho prístupu, rešpektovanie klesania pozornosti , cieľavedomosti, aktivity, sebarozvoja, sebapoznávania...

AKTIVITY

1. Jeseň : ovocie zelenina – kašírovanie a maľovanie (obr. 9, 10)

Cieľ poznať, rozlíšiť, triediť a vyberať si

Úloha: Chápať význam zdravej výživy pre zdravie človeka. Rozvíjať predstavivosť, myslenie a slovnú zásobu.

Edukačný materiál:

mäkký papier

lepidlo

nožnice

štetce, a farby

Motivácia: Učiteľka sústreďí deti a dospelých. Aktivitu začne rozhovorom- nastolením problémovú otázku: „čo všetko človek k životu potrebuje?“ (Vymenujeme spolu s deťmi: spať, dýchať, jesť, piť ...) Aké je vaše obľúbené jedlo? Sú všetky jedlá zdravé? Prečo? Ktoré jedlá sú výživné a veľmi zdravé? Ktoré by nám mohli uškodiť, keby sme ich jedli veľa?...“

Ukážka pracovného postupu: „Každý z Vás má rád niečo iné. Pripravila som vám paiere, ktoré budeme kráčať, a vrstviť na seba, tvožiť ovocie a zeleninu....“ celý pracovný postup je potrebné vysvetliť a názorne ukázať, veľmi dôležité je dbať na bezpečnosť pri práci s nožnicami

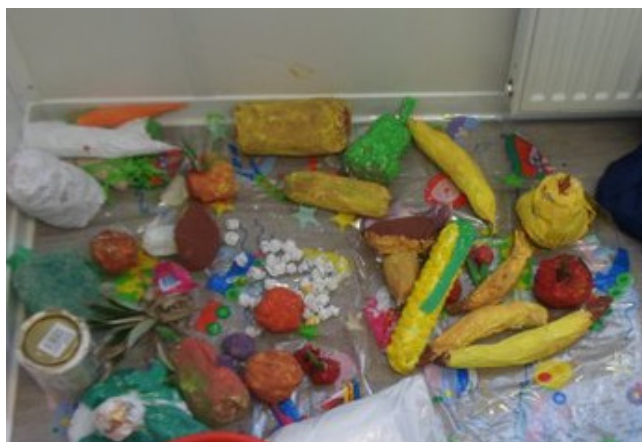
Rozdelenie na skupiny - k pracovným stolom, stojanom

Edukačné pravidlo - Upozorniť deti na bezpečnosť pri práci

Edukačná kompetencia: Poznanie rôznych druhov jedál, chápanie významu zdravej výživy.

Hodnotenie Priebežné, formou pochvaly a povzbudzovania

Záver Po ukončení prezentácia výsledkov svojej práce

Obr.9

Obr.10

2. Príroda - enkaustika

Cieľ Vyjadriť technikou enkaustika vlastné predstavy o prírode

Úloha Podľa vlastnej fantázie výtvarne zobrazíť predstavy na tému príroda

Edukačný materiál:

Enkausticke pomôcky

Motivácia: Počas počúvania relaxačnej hudby v ľahu na koberci v triede sme rozprávali o prírode. Deti i rodičia si ich so zavretými očami predstavovali.

Ukážka pracovného postupu

Hlavná časť: Praktická činnosť: vysoký záujem o novú výtvarnú techniku, ale mohli sme vybrať len jedno dieťa (potom sa vymenili) Pri samostatnej práci niektoré deti najskôr váhali a čakali, čo budú robiť ostatní, potom sa zapojili. Činnosť sa im zapáčila. Aktivita bola vysoká. Niektoré deti i rodičia (obr. 11, 12,13) vytvorili viac prác. Pri práci s farbou, experimentovali s jej vlastnosťami.

Edukačné pravidlo:

Každé dieťa má vlastný výkres,

Upozorniť deti na bezpečnosť pri práci

Záverečná časť: Výstavka hotových prác, prezeranie a hodnotenie deťmi

Obr.11

Obr.12

Obr.13

3. Tvorba stromu - Lepenie čajových vrecúšok a dokreslovanie .

Cieľ Tvorba príbehu podľa vlastnej fantázie, Prejaviť vzťah a ochranárske postoje k prírodnému prostrediu a stvárniť ich vo výtvarnom zobrazovaní, prostredníctvom rôznych umeleckých výrazových prostriedkov.

Úloha Podnecovať samostatný rečový prejav, myslenie a fantazii

Edukačný materiál:

Veľký papier

Vrecká čaju

Lepidlo

Farby, farebný papier, nožnice,

Motivácia: Učiteľka sústreďí deti i dospelých . Aktivitu začne rozpávať príbeh- rozprávku o čarovnej krajine.... Ďalej príbeh dotvárajú rodičia s deťmi samy tak ako sedia, každý povie jednu vetu.

Ukážka pracovného postupu: celý pracovný postup je potrebné vysvetliť a názorne ukázať **Spoločná práca**

Edukačné pravidlo: Je potrebné, aby sa dohodli na postupnom lepení, vyfarbovaní.(obr.14)

Hodnotenie -prieběžné,

Záver - Po ukončení rodičia i deti prezentujú spoločnú prácu (obr.15)

Obr.14

Obr.15

4. Obrázky – servítková technika

Cieľ Práca s rôznym materiálom

Úloha Zhotoviť výtvary z rozmanitého materiálu s rôznymi technikami

Edukačný materiál

Servítky

Lepidlo – herkules

Štetce

Podložka 16x16

Brusný papier, lak-pamlak...

Motivácia: rozhovor o veciach v dome...vyrobíme si obrázok domov....

celý pracovný postup je potrebné vysvetliť a názorne ukázať, dôležité je dbať na bezpečnosť a čistotu pri práci

Rozdelíme deti na skupiny. Usadíme ich k pracovným stolom (obr. 16,17)

Edukačné pravidlo: Upozorniť na veľmi jemnú prácu a pozor pri lepení servítky

Hodnotenie - príbežne

Záver - Po ukončení si každý obrázok berie domov (obr.18).

Obr.16

Obr.17

Obr.18

5. Zavárame – maľovanie sadrových odliatkov a lepenie na zaváraninové fľaše

Cieľ Plošné a priestorové výtvarné stvárnenie

Úloha Odliatť zo sadry, vymaľovať a nalepiť ovocie a zeleninu.

Forma Individuálna , skupinová

Edukačný materiál

Sadra,

farby,

forma na odliatky

zaváraninové poháre

lepidlo

Motivácia: Učiteľka sústreďí deti i rodičov. Aktivitu začne rozprávaním o deduškovej záhrade.... O spracovaní všetkého, čo sa mu tam urodilo...

Ukážka pracovného postupu: celý pracovný postup je potrebné vysvetliť a názorne ukázať Spoločná práca (obr. 19).

Edukačné pravidlo:

Pri práci so sadrou sypeme sadru do vody a nie naopak

Hodnotenie – pochvala a povzbudenie,

Záver Po ukončení rodičia i deti prezentujú svoje výtvary (obr.20)

Obr.19

Obr.20

6. Batika – spestrujeme deťom tričká

Batikovanie je skvelá metóda ako zo starého vyrobiť nové, alebo z nového vyrobiť niečo krajšie. Nestojí to veľa peňazí a ani to nie je časovo náročné. Mamy robili jednoduchú batikú - vyvázovanú - Táto technika batikovania, či inak povedaná farbenie textilu technikou rezerváže (teda zakrývaním určitých miest, kam pri farbení farba neprenikne), je u nás asi najznámejšia a najpoužívanejšia (Obr. 21, 22).

Obr.21

Obr.22

7. Kreslenie s fúkacími fixkami, maľovanie na kameň

Úloha Kresliť fúkacími fixkami alebo maľovať podľa vlastnej fantázie a predstáv na kameň

Edukačný materiál :

- fúkacie fixky
- temperové farby
- štetec
- fén
- kamene

Motivácia: Motivácia počúvaním príbehu o kameňoch a kamienkoch na kraji rybníka...

Ukážka pracovného postupu:

Praktická činnosť detí v skupinkách. Zobrazovanie predstáv. Možnosť vyrobiť viac rekvizít, prípadne využiť rôzne výtvarné techniky.

Edukačné pravidlo:

Každé dieťa má vlastný výtvarný materiál, kameň. (obr.25) Dospelí vyskúšali techniku s fúkacími fixkami. (obr. 23,24) Upozorniť na bezpečnosť pri práci.

Hodnotenie- priebežne pochvalou a povzbudením.

Záver Hotové kamene použijeme na vytvorenie celku prírody. Po ukončení rodičia i deti prezentujú svoje dielka.

Obr. 23

Obr.24

Obr. 25

8. Paverpol – Sošky a dekorácie

Paverpol je pomerne málo známy materiál, vhodný na tvorbu sôch a dekorácií. Je to vlastne textilné tužidlo, ktoré je neškodné pre človeka. Je obľúbený u kreatívnych ľudí. Môžeme s ním vytvoriť krásne umelecké sochy do interieru, ale aj do exteriéru. Pri práci používame rukavice. Pri torbe si vytvoríme pomocnú konštrukciu a potom nanášame kúsky látok, ktoré sme namočili v paverpole. Sochu modelujeme, tvarujeme, upevňujeme, necháme vyschnúť a zafarbíme. (Obr. 26,27,28)

Obr.26

Obr. 27

Obr.28

9. Motýľ - maľovanie na hodváb

Maľovanie na hodváb - lákavá, okúzľujúca kreatívna činnosť, dnes u nás veľmi obľúbená (obr. 29,30,31)

Edukačný materiál:

hodvábná šatka

rám na napnutie hodvábu
upínacie háčiky, pripínačky
fantómová fixka
kontúry na hodváb
štetce na hodváb
farby na hodváb
voda

Hodváb je textília, ktorá úžasne dokáže pracovať s farbami, vytvárať množstvo neopakovateľných vzorov a pri použití rôznych techník vznikajú originálne obrázky, obrazy, doplnky a iné maličkosti pre krásu i potešenie. Slávnostný, zmyselný, hebký, dokonale hladký a jemný, taký je hodváb. Kráľ textilu a textil kráľov. Ručne maľovaný odevný doplnok z hodvábu zvýrazňuje osobnosť, farebne a harmonicky dopĺňa spoločenské i denné oblečenie. Obrazy, farebne zladené s interiérom pôsobia ako harmonický prvok.

Obr.29

Obr.30

Obr.31

10. Jar - maľovanie na sklo

Maľovanie skla je obľúbený spôsob ozdobovania. Farbu na sklo nám obchody ponúkajú v rôznych odtieňoch. Jednotlivé odtiene môžeme spolu miešať. Zvláštny efekt získame aj vzájomným prenikaním farieb do seba. Maľovanými vzormi môžeme zmeniť sklenené predmety, vazy, svietniky, fľaše atď. na jedinečné kusy, ktoré budú okrasou nášho domova, alebo nimi môžeme obdarovať svojich blízkych a priateľov. (Obr.32,33)

Obr.32

Obr.33

11. Opekačka na Orechovom dvore

Netradičné stretnutie na Orechovom Dvore s celými rodinami na septembrovej opekačke.

(obr.34,35) Využili sme posledné jesenné dni na spoločné stretnutia. Učiteľky i rodičia zabezpečili pre deti slaninku, špekačky, chlieb, zemiaky a niečo na pitie. Nesmela však chýbať dobrá nálada, ktorá bola podmienkou.

Obr.34

Obr.35

Aktivita na spoluprácu rodiny a školy, boli zamerané na oblasť komunikácie s rodičmi, vzájomné poskytovanie informácií o živote školy, o tom ako sa dieťaťu v škole i mimo nej darí. Komunikácia nie je jednosmerná od školy k rodičom, ale obojsmerná a jej súčasťou je pravidelná spätná väzba.

Aktivita pomáha rodičom spoznať hlbšie filozofiu školy, spôsoby starostlivosti a edukáciu ich detí a vytvárame príležitosti na dobrú kooperáciu.

ZÁVER

Rodina a škola sú dva najvýznamnejšie socializačné činitele pri výchove a vzdelávaní detí. Ich súčasťou sú rodičia, starí rodičia, učitelia, vychovávatelia. Často aj od ich vzájomných vzťahov závisí pohľad dieťaťa na svet. Ovplyvňujú jeho správanie, postoje, hodnoty. Dôležité je aj spoločné zdieľanie radostí svojich detí a možnosť do určitej miery sa zúčastňovať na budovaní školského spoločenstva. Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe ukazuje možnosti kooperácie rómskych rodičov s materskou školou. Opísané aktivity, ktoré pri spolupráci s rodičmi uplatňujeme, sú podrobnejšie charakterizované a doplnené fotografiami.

Nie vždy je jednoduché zo strany učiteľa najstí vhodnú formu kontaktu., alebo kooperácie s rodičmi. S niektorými rodičmi, je obtiažne vytvoriť vzťah a presvedčiť ich o tom, že spolupráca je výhodná najmä kvôli ich dieťaťu. Sú to rodičia ktorí nechcú spolupracovať a spoluprácu priamo odmietajú.

Zo skúsenosti môžeme odporučiť, že najdôležitejšie inšpirácie a otázky často vzniknú pri príjemnom spoločnom posedení. Ale k tomu je potrebný čas a umenie vyvolať príležitosť. Pre prácu s rodičmi je potrebná metodická šikovnosť a tvorivosť pedagóga. Stretnutia s rodičmi by si mal dobre premyslieť a pripraviť. Pri úspešnej a dobre fungujúcej kooperácii školy a rodiny sa zlepšuje atmosféra, vzájomná podpora a z toho prameniaci rešpekt a motivácia samotných detí.. Avšak úspešne viesť rodičov k spolupráci, vytvoriť s nimi dobrý vzťah patrí v učiteľskom povolání k tým najnáročnejším.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

- BAĎURÍKOVÁ, Zita: Kvalita materskej školy a možnosti jej posudzovania, In Predškolská výchova 2005/2006, Ročník LX, č. 5
- BAĎURÍKOVÁ, Z.: Krok za krokom. Metodická príručka pre predškolskú výchovu. Žiar nad Hronom, Nadácia Škola do korán 1999, 200s. ISBN: 80-968292-0-3
- BĚLINOVÁ, L. A kol. 1981. Pedagogika predškolského veku. 1. vydanie Slovenské pedagogické nakladateľstvo Bratislava, 1981. 448s. 67-156-81
- CANGÁR, J. 2003. Ľudia z rodiny Rómov. Nové Zámky: Crocus, 2003. s. 239. ISBN 80-88992-42-7.
- DORANCE, S.: Čo si dneska vytvoríme? Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-481-6
- ĎURIČ, L.- ŠTEFANOVIČ, J. a kol.: Psychológia pre učiteľov. Bratislava, SPN 1973, 1977
- FISCHER, R.: Učíme deti myslieť a učiť sa. Druhé vydanie. Praha: Portál 2004, ISBN 80-7178-9666-6
- FONTANA, D.: Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-626-8
- GAVORA, P.: Výskumné metódy v pedagogike, Bratislava, Metodické centrum, 1996
- HAJDÚKOVÁ, V.-SUROVÁ ČULÍKOVÁ, A.- KOLEDOVÁ, K.: Dieťa a jeho svet. Metodická príručka pre učiteľky materských škôl. Ministerstvo školstva Slovenskej republiky odporučilo dňa 11. novembra 2009 pod číslom CD-2009-38277/42035-1:918
- HERMOVÁ, S. : Psychomotorické hry. Praha Portál, 1997, ISBN 80 – 7178-139-8
- HALL, C.S. et al.: Psychológia osobnosti. Bratislava: 1997, ISBN 80-08-00994-2
- HORŇÁK, L. 2005. Rómsky žiak v škole. Prešov: PF PU, 2005. ISBN 80-8068-356-5.
- HUSERL, J. a kol.: Štátny vzdelávací program ISCED0- predprimárne vzdelávanie, 2009 [online], [citované 2010-12-03], dostupné z [www: http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=2319](http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=2319)
- KARIKOVÁ, S.: Prostriedky edukácie v škole 21. storočia, zborník z vedeckej konferencie, PF UMB a Centrum vzdelávania doktorandov pri PF UMB, 2008, 292 s., ISBN 978-80-8083-565-1
- KATUŠČÁK, D.: Ako písať vysokoškolské a kvalifikačné práce. Bratislava: Stimul, 1998. ISBN 80-85697-82-3
- KLEIN, V. 2007. Edukácia rómskych žiakov prostredníctvom asistenta učiteľa a nultých ročníkov. Ružomberok: PF Ružomberok, 2007. ISBN 978-80-8064-176-8.
- KOCH, J.- MATEJČEK, Z. : Psychológia a pedagogika dieťaťa. Vydavateľstvo Osveta, Martin 1963, 65-71-63
- KOSOVÁ, B.: Rozvoj osobnosti žiaka. Banská Bystrica : Metodické centrum, 2000. ISBN 80-8041-298-7
- KOSOVÁ, B.: Rozvoj osobnosti žiaka: dialektika jeho vývinu a výchovných vplyvov, In Pedagogické rozhľady 1999, č.4
- KOSOVÁ, B. 1998. Vybrané kapitoly z teórie personálnej a sociálnej výchovy pre učiteľov 1. stupňa ZŠ. B8.11 Banská Bystrica: UMB PF 1998
- KOŠČ, M.: Základy psychológie. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1999, ISBN 80-08-02719-3
- KNAPÍKOVÁ, Z. et al.: Aktivizujúce metódy a formy v práci učiteľky materskej školy. Prvé vydanie. Prešov: Rokus 2002. ISBN 80-89055-18-4
- LINHART, J.: Základy psychologie učení. Státní pedagogické nakladatelství Praha 1982, 14- 402-82
- LOKŠOVÁ, I. – LOKŠA, J.: Tvořivé vyučování. Praha: Grada Publishing 2003. ISBN 80-247-0374-2
- MERTIN, V.- GILLERNOVÁ, I.: Psychologie pro učitelky v mateřské škole. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X

NOVOTNÁ, E. – PRUŽINSKÁ, L. 2006. Piliere edukácie sociálne znevýhodnených žiakov. Prešov: PF PU Prešov, 2006. ISBN 80-8068-486-3.

OPRAVILOVÁ, E.: Dieťa sa hrá a poznáva svet. Bratislava SPN, 1998

PARDEL, T.- BOROŠ, J.: Základy všeobecnej psychológie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, ISBN 67-234-79

PETLÁK, E.: Všeobecná didaktika. Bratislava: Iris 1997. ISBN 80-88778-49-2

PETTY, G. Moderní vyučování. In PODHÁJECKÁ, M. a kol. , et al. Edukačnými hrami poznávame svet. 2006

PODHÁJECKÁ, M.: Edukačnými hrami poznávame svet. Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta 2008, s.234, ISBN 978-80-8068-797-7

PORTIK, M. – NOVOTNÁ, E. 2007. Príprava učiteľa na edukáciu sociálne znevýhodnených žiakov. Prešov: PF PU Prešov, 2007. ISBN 978-80-8068-722-9.

PORUBSKÁ, G., KURINCOVÁ, V. 2003. Spolupráca rodiny a školy pri skvalitňovaní vzdelávania rómskych detí. In: Empirické poznatky z edukácie rómskych detí. Vplyv rodiny a rola matky vo výchove a vzdelávaní rómskych detí: Zborník príspevkov z vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou. Spišská Nová Ves: FSV UKF – VVaPC, 2003.

PORUBSKÁ, G., SEIDLER, P., KURINCOVÁ, V. 2001. Diferenciácia, integrácia a kooperácia v edukačnom prostredí. Nitra: PF UKF ,2001 ISBN 80-8050-320-6.

PRÚCHA, J.: Moderní pedagogika. Praha: Portál 1997. ISBN 80-7178-170-3

PRÚCHA, J.: Úvod do metodológie a metód pedagogického výskumu, Praha, 1993

VÁGNEROVÁ, M.: Vývojová psychologie. Praha: Portál 2000, ISBN 80-7178-308-0

ZELINA, M.: Alternatívne školstvo. Bratislava : IRIS 2000. ISBN 80-88778-98-0

ZELINA, M.: Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa. Bratislava: IRIS, 1996. ISBN 80-96713-4-7

